

MÝTY SEVERNÍ AMERIKY

Severoameričtí šamani:

- jeden ze severoamerických **arktických šamanů** popsal cestovateli Knudu Rasmussenovi, v co jako šaman věří:
- *„Věřím v mocnost, které říkáme Sila a kterou není možné popsat. Je to velmi silný duch, Držitel vesmíru, který udržuje všechnen život na zemi. Je to tak mimořádná mocnost, že k člověku nemluví obyčejnými slovy, ale bouřemi, lavinami, deštěm a všemi jevy, kterých se člověk bojí. Ale také slunečním svitem, klidným mořem nebo hrou malých, nevinných dětí, které ničemu nerozumí. Když jsou časy dobré, Sila mizí do nekonečné nicoty, nemá lidstvu co říct. Zůstává daleko tak dlouho, dokud lidé nezneužívají života a mají úctu před každodenní potravou. Nikdo Silu neviděl, přebývá v tajemném místě, které je daleko od nás a zároveň v nás. Pokud Sila mluví, má velmi jemný hlas, který nepostraší ani dítě. Říká: »Neboj se vesmíru.«“*

Šamanismus Severní Ameriky můžeme rozdělit na 2 skupiny:

1) arktický šamanismus: velmi se podobá šamanismu na severní **Sibiři**, pro tyto šamany jsou typické lety vzduchem, při iniciaci roztrhání astrálního těla na kousky či výlety duše na dno zamrzlého moře

- Inuité a další arktické kmeny Severní Ameriky (dříve Eskymáci) obývají americkou **Arktidu** a **Grónsko**, každé z těchto etnik mluví vlastním jazykem
- šamani těchto kmenů mají za úkol zajistit především dostatek **lovné zvěře**

2) postupujeme-li **jižněji** od arktických oblastí, dostáváme se do kultovně různorodých oblastí

- trans a cesty duše už nemusejí být samozřejmou součástí šamanismu, u mnoha kmenů však zachraňuje šaman duši nemocného tím, že se vydá cestou dávných předků do **země mrtvých**: u Sališů (pobřeží Tichého oceánu na hranicích Kanady a státu Washington) se např. na takovou cestu šamani vydávají

symbolicky v **kánoi** a tuto cestu mimicky znázorňují (účelem je získat pro nemocného zpět jeho ochranného zvířecího ducha), vše začíná v noci, během které šamani zhotoví obvykle dvě imaginární kánoe a každý z nich drží veslo nebo bidlo, kánoe je symbolizována cedrovou deskou s malbou představy duchovní kánoe – nezbytná je i hudební složka obřadu: za zpěvu a zvuku bubnů, chrastítek, řehaček se duše šamanů odpoutávají od svých těl a postupně mizí v zemi, každý šaman přitom zpívá píseň svého vlastního ochranného ducha, jakmile získají v podsvětí zpět pacientova ochranného ducha, vrátí mu jej zpátky a v tu chvíli pacient vstane a tančí...

- čím dále směrem na jih, tím jsou hluboké transy a duchovní cesty šamanů vzácností a souvisejí především se zasvěcovacími a iniciačními obřady, objevuje se také nový prvek u arktických kmenů neznámý: šamanské **snění, jasnozření, jasnoslyšení**

- ohledně **léčení** existují 2 druhy specialistů, kteří jsou rozděleni podle příčiny nemocí:
- 1) člověk může onemocnět, když jeho **duši unesou duchové**, v takovém případě upadá do bezvědomí nebo se projevují jiné závažné příznaky, šaman-léčitel musí upadnout do transu, aby se mohl vydat hledat duši do duchovního světa a získat ji zpět
- 2) nebo je nemoc způsobena **zasažením těla cizím předmětem či kletbou**, vyslanou na nemocného čarodějem – taková oběť trpí fyzickou bolestí, šaman-léčitel vytáhne očarovaný předmět (za pomoci masáže, sání ústy, speciální slámkou, ptačí kostí nebo jinou pomůckou) a pak může předmět nemocnému i ostatním ukázat (většina šamanů však odmítá pouštět se do čarodějnictví a černé magie)

Náboženské představy a mýty jako projev světla a tmy:

- v případě Ameriky je pozoruhodné, jakým způsobem **životní podmínky** (především vzhledem k poměru **světla a tmy**), v nichž daná kultura existovala, utvářely nejen **podobu mýtů**, ale i povahu **obřadního kmenového života**:
- v místech nehostinného severu, v oblastech blízkých polárnímu kruhu od **Beringova průlivu** až po **Grónsko** (kam řadíme nejen kmeny žijící za touto hranicí, které upadaly během období **polární noci** do neutuchajícího temna, ale i kmeny hustých lesů v Kanadě a Aljašce) nebyla tendence obětovat **dobrým duchovním silám** ani je **uctívat**, protože tito obyvatelé necítili potřebu uctívat a předcházet si dobro: Bylo totiž dobré, takže pro ně **nepředstavovalo nebezpečí...**
- zato **zlých sil** se obávali: cítili se ohrožováni zlem a nebezpečím, jež na ně číhalo ve tmě, v mořských hlubinách, v hustých a těžko proniknutelných lesích, v podobě sněhových vánic či bouří atd.

a proto **zlo rituálně odháněli** ze své blízkosti

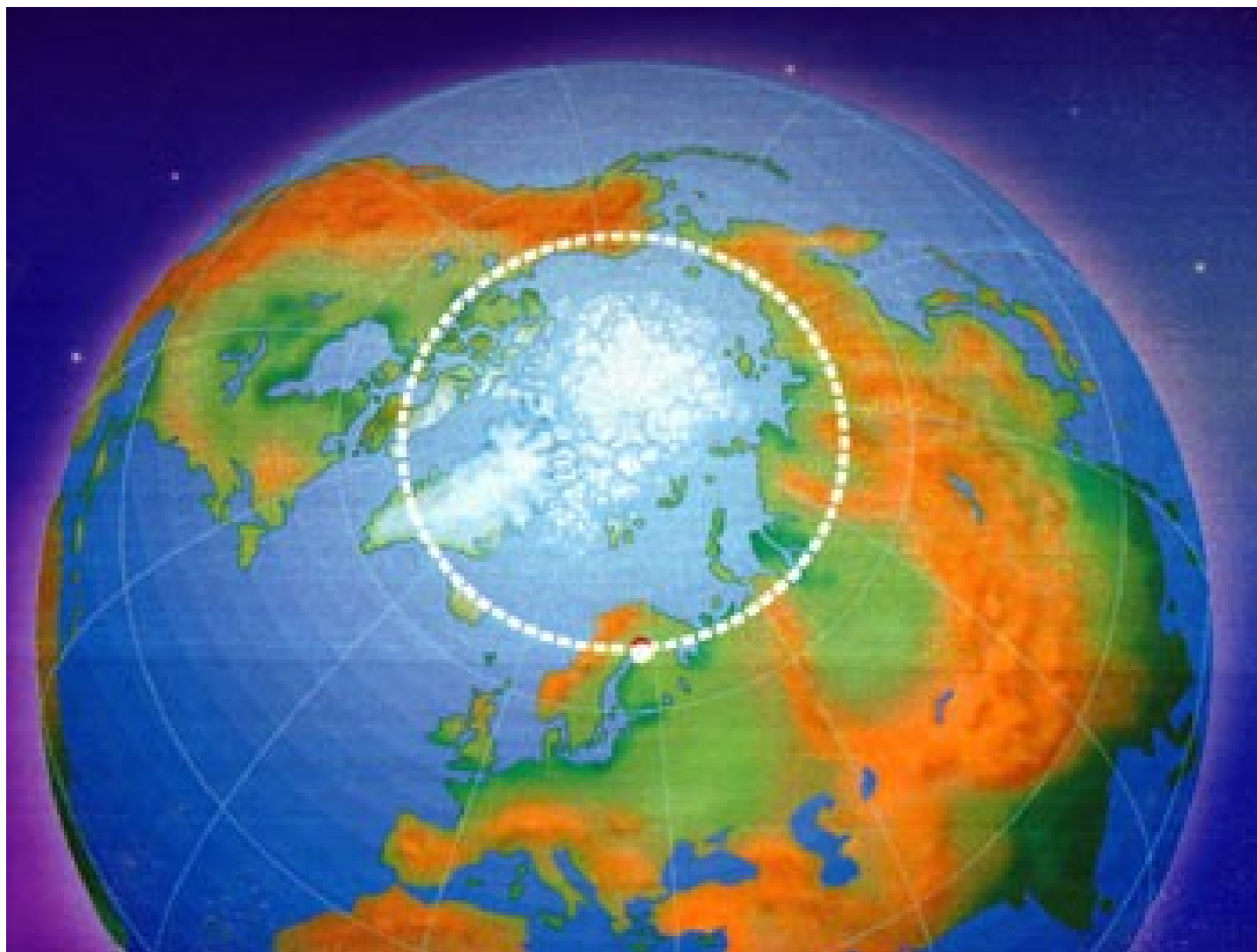
- oproti tomu kultury žijící na **jižnějších územích** (USA a Mezoamerika) **uctívali** duchovní síly **dobré povahy**, prováděli rituální úkony k jejich **oslavě a uctění** (byť některé způsoby obětí vyspělejších kultur Mezoameriky se nám z našeho kulturního hlediska jeví jako nepochopitelně kruté)
- u kmenů žijících v permanentní **potemnělosti amazonských pralesů**, kam hustými stromy různých velikostí dopadá na zem jen nepatrný zlomek slunečního záření (veškeré sluneční světlo se snaží listy stromů a křovin zachytit a zužitkovat) nacházíme opět tendence klást důraz na **rituální odhánění** temných, **nepřátelských sil** – avšak zdaleka ne v takové míře jako v oblastech nehostinného severu, neboť četné toky řek a mýtiny v pralese i osady a pole s pěstovanými plodinami umožňují zde žijícím kmenům aspoň občasný styk se slunečním svitem (oproti půlleté periodě polární noci, kdy je jediným možným světlem svit ohně a hvězd)

- kultury žijící při hornatém **západním pobřeží Jižní Ameriky**, kde nebyly vlada tmy zásadní, pak opět měly tendenci uctívat především **dobré síly**

polární den

polární kruh (polární den vs. polární noc)

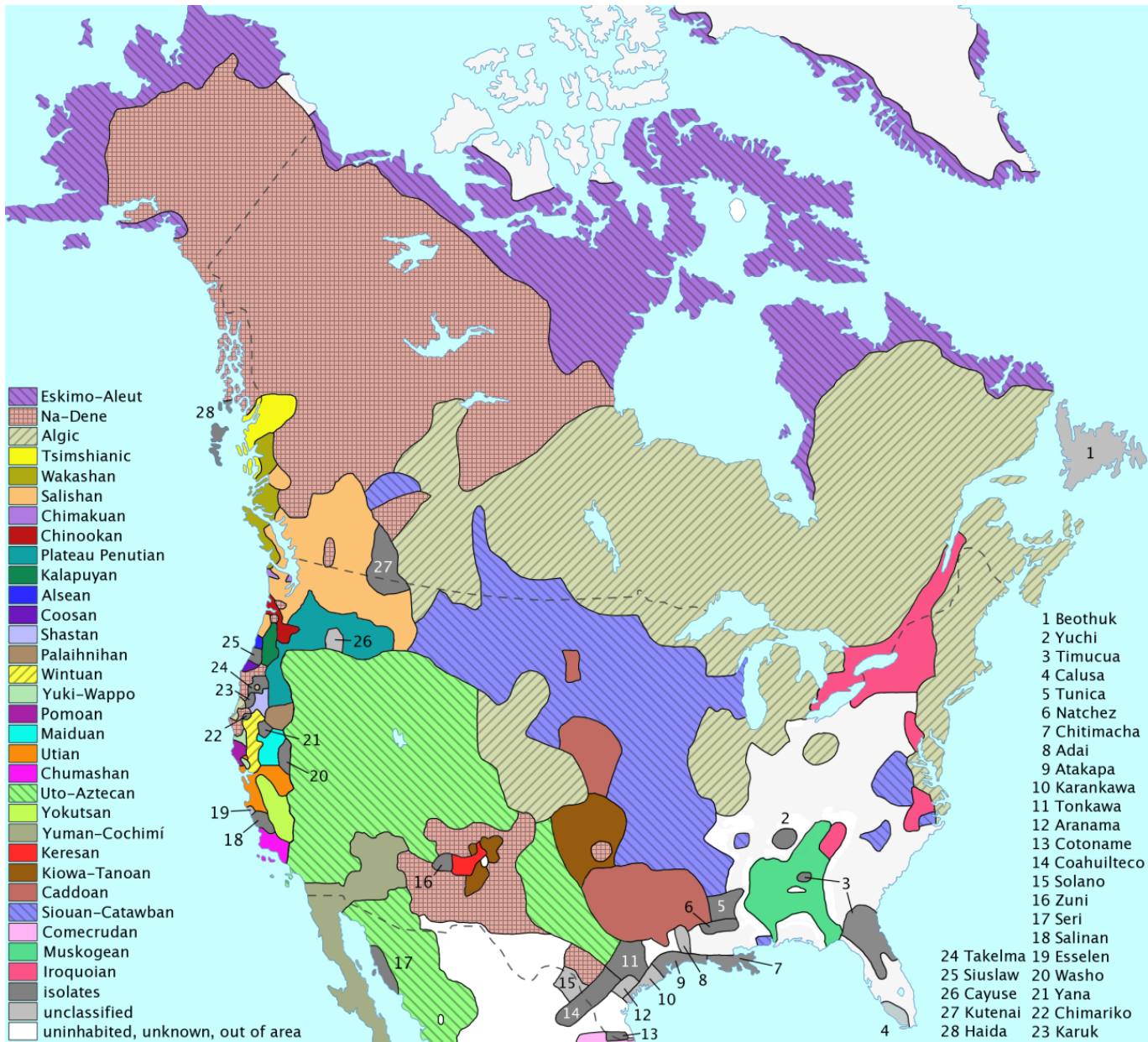
Mýty původních obyvatel Ameriky:

- nevíme, kdy lidé přišli do Ameriky (pokud tam přišli)
- nejnovější nálezy pozůstatků lidského osídlení tohoto kontinentu lze zařadit až do doby před **30 tisíci lety**, ač se ještě nedávno tvrdilo, že tam přes Beringovu úžinu přišli nanejvýš před 10–15 tisíci lety
  - naleziště **Monte Verde** v **Chile** je o 5.000 let staršího původu než nejstarší naleziště Severní Ameriky, podle některých archeologů je jeho stáří až 30.000 let
- v domorodých mytologiích Severní Ameriky se objevují 2 základní samostatné modely: **lovecký** a **zemědělský** – liší se především v pojetí **stvoření lidstva**:
  - **zemědělské kmeny** většinou věří, že lidé vzešli z **nitra země** (země je pro ně zdrojem obživy, tedy i pramen života a zrození)
  - **lovecké kmeny** obvykle vypráví o příchodu lidstva z **hvězd** nebo z **oblohy**

- mnohé kmeny však **kombinovaly** lov se zemědělstvím a jejich mytologické pojetí stvoření lidí leží někde **mezi** oběma systémy, nebo se jim zcela vymyká – např. siouxští **Lakotové** (v dávných dobách byli usedlými zemědělci, pěstovali **kukuřici**, sklízeli **divokou rýži** a získávali **javorový sirup**, během 16.–18. stol. však prošli přechodem k **loveckému** způsobu života, avšak dál se živili také **sběrem plodin**, až teprve na sklonku 18. stol. je kolonizátoři zahnali do plání na Z, kde se výhradním zdrojem jejich obživy stala stáda **bizonů**):
  - jejich **mytičtí předci** sice přišli na zem z **podzemí** (zemědělská narace), kde však byli stvořeni na popud posvátných **bytostí z oblohy** (lovecká narace) a následně z podzemí **vyvedeni** na zem
  - navíc posvátná bytost zvaná **Síla** dává každému člověku při narození **životní sílu** (duši), která podle lakotských šamanů pochází z hvězd
  - A některé prvky lakotské mytologie vykazují též zřetelný vliv **evropského myšlení** (vliv styku s kolonizátory)

kulturní oblasti Severní Ameriky

jazykové oblasti Severní Ameriky

2 skupiny mýtů:

- zdejší tradice přitom nerozlišuje jasně mezi tím, co by **antropologie** označila za **mytologii** a co za **historii**
- **reálné postavy** (např. z nám známých, které by se časem staly součástí mytologie, kdyby nebyly jejich kultury vyhlazeny či pokřesťanštěny, by to byl **Geronimo, Černý sokol, Osamělý vlk, Tupý nůž, Splašený kůň, Náčelník Josef** aj.) a **šamani** (např. **Sedící býk, Černý jelen** apod.), skutečně žili, vystupují však v příbězích i vedle mytologických **totemových postav**, jako Havran, Kojot, Zajíc, Bizon či duchové Glúskap, Nanabuš apod.
- u většiny kmenů lze **mytologii** rozdělit do **2 základních skupin**:
- **1) příběhy lidí** („vyprávění o lidech“), které bychom u nás nazvali slovem **pověst**:
  - jde o příběhy, které se udály v **historickém období** (mnohdy jde i o minulost značně vzdálenou), což však nevyklučuje jevy a postavy, které bychom označili jako **nadpřirozené** (u nás „pohádkové“),

vyskytují se v nich totiž **mluvící zvířata** i lidé se **zázračnými schopnostmi**

- **2) nadpřirozené příběhy z mytických časů**, v nichž vystupují nadpřirozené bytosti i hrdinové s kouzelnými schopnostmi
  - tyto příběhy byly chápány často přímo jako **smyšlené** a vyprávěné pro pobavení či navození dobré nálady, nečekalo se však, že jim budou **dospělí věřit** (tyto příběhy tedy mají mnohem blíž k naší **pohádce**), ale nebyly určeny dětem, nýbrž hlavně dospělým (etymologie jejich označení vychází ze slov „něco co je staré a pochází od předků“, čímž nabývají hlubšího významu než naše pohádky)
- přitom nerozlišovali mezi **profánním** (světským) a **sakrálním** (posvátným) – celý svět i život pro ně byly **posvátnými**, takže jejich vztah k mýtům byl jiný než náš dnes k **pohádkám**
- zatímco se **příběhy z běžného života** vyprávěly za **denního světla** v kteroukoli **roční dobu**, **události z pradávnej minulosti** se směly vyprávět jen **po západu slunce** a nejčastěji v **zimě**

Mýty polárních etnik Ameriky:

- polární etnika – tzv. „eskymáci“: Inuité, Nutkové aj.
- označení **inuité** (tj. „Lidé“) se začalo užívat pro skupinu všech domorodých obyvatel mongoloidního původu severní části Severní Ameriky (Kanada, Grónsko, Aljaška), hovořící **eskymácko-aleutskými jazyky** (jimiž se bez větších obtíží dorozumí, např. Gróňan s Aljašanem)
- i **mýty** jsou zde víceméně společné, rozšířené po celém severském pásu Severní Ameriky
- duše:
  - podobně jako i ostatní původní Američané, věří také inuité v **magickou sílu** a v to, že nejen v lidech, ale i ve zvířatech, stromech, řekách, horách a neživých předmětech přebývá **duše** – vše hmotné má totiž i svou duchovní povahu (existuje svět **hmotný** a paralelně s ním i svět **duchovní**, které se prolínají)
  - lidé mají **vícero duší**, které se opotřebovávají a obnovují jako Měsíc

- **duši** (tarnik) a **stín** (tarrak) považovali původně za totéž (mnozí význam obou slov zaměňovali)
- některé kmeny žijící **jižněji** věří, že člověk má **2 duše** – jedna se vtělí do **novorozeněte**, druhá přebývá v **sídlu duší**
- duše v noci **opouští tělo** a vydává se na **lov** nebo na **zábavu**, což se projevuje živými sny jejího vlastníka
- nebo může duše zůstat **doma**, vydá-li se inuit na lov (souvisí to prý s lovcovou touhou po domově a jeho steskem)
- duše může být však také **ukradena** nebo se může **ztratit** – v takovém případě člověk onemocní a musí být povolán **šaman** (angákok), aby se za duší vydal a přivedl ji zpět, pokud se však stalo neštěstí a **duši snědl Tornarsuk** některého jiného šamana, musí dotyčný **zemřít**
- šaman však také může opatřit **novou duši** – odejme ji třeba zajíci, sobu, ptáku či dítěti a vymění ji za původní
- s mrtvolou **dítěte** se pohřbívala i **psí hlava**, aby pes mohl duši dítěte ukázat cestu do říše duší, protože děti jsou nerozumné a zapomětlivé a mohly by zabloudit

- některá z inuitských etnik věřila, že člověk má **2 duše – stín a dech** (když šaman dýchl na nemocného, který se měl uzdravit, dal mu novou duši), další etnika věří dokonce, že každý člověk má **duši mnoho**, které mají podobu malých lidí a každá sídlí v jiné části těla (je-li některá z nich odstraněna, příslušná část těla onemocní, platí to i u některých kmenech severní Asie)
- na východě Grónska se věří, že člověk má kromě duše ještě i tzv. „**jméno**“ (atekata), což je substance velká jako člověk, vstupující do dítěte po narození – inuité totiž nejčastěji pojmenovávají své děti dle posledního zemřelého: **vlastnosti zemřelého** mohou přejít spolu s tímto jménem na dítě, jmenovec zemřelého pak má po celý život povinnost vyhýbat se okolnostem, které jeho předchůdci **přivedly smrt** (týká se to i mnoha kmenů žijících v Severní Americe jižněji)
- někdy prý dokonce jméno opustí zesnulého a **čeká u mrtvoly** nebo prochází různými zvířaty tak dlouho, dokud jím není nazván nějaký člověk

- někteří ve východním Grónsku dokonce nesměli **vyslovovat vlastní jméno** ani jméno svých **dětí** (tázali-li se jich cestovatelé na jméno, vymlouvali se, že ho zapomněli, ať se zeptají třeba jejich bratra), proto byly osoby u indiánů nazývány často **přezdívkami**, neboť jména mají velkou **moc** (vyslovení jména zemřelého dokonce mohlo **vyvolat nebožtíka** z hrobu, indiáni někdy odmítali vyslovovat i jména řek, jezer a míst, aby se tato místa **neurazila**)

Panteon duchů („božstev“):

- **Inuité** uctívají množství konkrétních duchů a božstev, z nichž nejpodstatnější je **Tornarsuk**, sídlící v **podzemí**
  - někteří ho vnímají jako hrozivého **obra** s jedním ramenem, jiní jako mocného **skřítku** velikosti malíčku
- **nejmocnějším a obávaným božstvem** je však **žena** přebývající v oceáně, která je původcem **bouří** a **vládkyní** mořských zvířat – nazývají ji **Sedna** (viz mýty sibiřských lovců)

- bytosti obývající moře jsou jejími **prsty**
- pokud lovec porušil některé **tabu**, Sedna se mohla **urazit** a nedávala kmeni dostatek potravy, což mohlo znamenat **hladomor**, v takovém případě musel **šaman** vyslat v transu svou duši na mořské dno, aby **vyčesala** bohyni Sedně z vlasů **nečistotu** (způsobenou porušením **tabu**)
- popis cesty šamana s ochranným duchem k této nebezpečné ženě in: NANSEN, Fridtjof: *Život Eskymáků* (Praha, 1956, s. 148–149)
- **plavce** mezi osamělými divokými skalisky děsí za dlouhé **polární noci** (více než půl roku trvající) **Mersugkat** s červenýma očima
- **lovce** na pevnině pronásledují za mlhy obrovští **Igalilikové** s hrnci na zádech
  - proto vždy mezi skalisky i na pevnině **obětovali** těmto zlovolným duchům a božstvům
- další mýty in: [NANSEN, Fridtjof: *Život Eskymáků*](#) (Praha, 1956; např. s. 153 kivítut; s. 154–155 stvoření člověka a Evropana; s. 155–156 stvoření nebeských těles a příčiny přírodních jevů)

Mýtus o stvoření:

- o stvoření světa ani o vlastním původu nemají mnoho příběhů:
  - na počátku všech dob žili lidé ve **věčné tmě**: byla stálá noc, nikdo neznal den a život lidí byl věčný jako temnota a nikdo **neumíral**
  - tehdy se svět zdál být velmi **malý** a každý byl přesvědčen, že smetiště za vsí je koncem světa, neboť **absencí světla** nikdo neměl žádný rozhled po okolní zemi
  - a nebylo **měsíce**, **času** ani **hvězd** – vše bylo bez konce a v životě se žilo bez radosti, lidem na něm nezáleželo
  - tu náhle jakási **stařena** úzkostlivě zvolala:
  - „Vezmi nám temnotu a dej nám světlo a s ním smrt!“
  - a stařena byla vyslyšena... na východní straně počal **den** otevírat své **jasné oko**, z něhož stékalo **světlo** a **Smrt** osvobozovala duše, uvězněné do zemdlených těl
  - a lidé viděli, že svět je plný **krásy** a všechny smysly se otevřely velké radosti, kterou je svět

- jiná verze mýtu o stvoření se zachovala v lapidárnější podobě:
  - z velké **potopy světa** se vynořili **2 muži** a žili spolu jako **muž a žena**
  - když ženský muž **otěhotněl**, praskl mu penis, změnil se v ženu a porodil 1. **dítě**

Mytické představy o světě:

- obyvatelé Arktidy věří, že **země** stojí na **podporách**, které se neustále lámou pod její tíhou, proto je musí šamani průběžně **spravovat**
- **obloha** se točí na vysokém **vrchu**, při dešti z nebes vytékají **nebeská jezera**
- při poslední čtvrti jde **měsíc** na lov **tuleňů** a vrátí se tučný při **úplňku** – měsíc byl také některými považován za **velrybí hlavu**, se kterou v noci hrají duše mrtvých **fotbal**
- **polární záře** byly řady tančících zesnulých předků nebo dětí

- je-li **zatmění**, štípou ženy psy do uší, aby vytím dokázali **muži na měsíci**, že svět ještě nezahynul (muž na měsíci, zvaný **Auingáhk**, je oblíbenou postavou severských pohádek)
- hlavním obřadem **šamanů** je zaklínání **pomocných duchů** zvaných **Tornat** (hlavně před **lovem** a při **nemocech**), součástí obřadů je **tanec**, jehož jsou velkými milovníky: šamani při něm používají **bubínky** a různá **chřestidla**, jejichž monotónní rytmus je uvádí do **extáze** (v **šamanské chýši** jsou uloženy všechny **potřeby šamana**: hudební nástroje, masky, kostýmy, amulety z tuleních a velrybích kostí, misky k léčení atd.)
- šamani také nařizují **tabu** – při jejich porušení duše opouští strachy tělo

Amulety:

- obyvatelé arktických oblastí měli silnou víru v osobní **magické amulety** (bývaly vytvořeny z kousků šatstva předků dotyčné osoby, z částí zvířat či dokonce i lidí atd.)
- každé **dítě** obdrželo od rodičů svůj amulet, nebo si ho mohlo podle pokynů starších členů kmene samo najít
- **magická síla** bývala těmto amuletům vdechnuta příslušným **obřadem** nebo kouzelnou **písní**
- svůj amulet pak měl člověk nosit celý život **co nejbliže při sobě** – často na svém těle (ženy i ve vlasech), případně všité do oděvu
- jedinec mohl mít **amuletů více** (např. jeden ho chránil proti zlým silám, druhý mu pomáhal na moři, další v nebezpečí atd.)
- amulety měly **ochranný účel**, proto některé měly ochránit jen obydlí, kajak atd.

- **sušený pták** zajišťoval úspěšný lov, **kousky dřeva a kostí** zaháněly zlé síly (včetně nemocí), **vysušené medvědí šlachy** dodávaly jedinci sílu...
- moc osobních amuletů však nebývala jen ochranná, jejich prostřednictvím mohli držitelé získávat také určité **specifické vlastnosti a schopnosti**

Tabu:

- **pozitivní** (záměrný čin, akt)
- **negativní** (něco nečiníme nebo činíme nedostatečným způsobem)
- v severských končinách, kde vládne **půl roku noc** a **půl roku nehostinný den**, bylo udržováno množství různých **tabu**
- na jejich dodržování dohlížely duchovní bytosti – zpravidla **Matka moře** (vládkyně mořských zvířat Sedna) a **Měsíční muž**

- když lidé nežijí, jak by měli, a **porušují tabu**, tyto jejich přestupky se zachycují v podobě **špíny a lejna ve vlasech Matky moře**, ta se začne zlobit a ve své **lampě** zadržovat všechna **mořská zvířata** (ryby, tuleně, mrože, velryby), v důsledku toho následovaly špatné lovy a lidé trpěli **hladem**
  - nepomohla-li **zaříkadla** ani **oběti**, dokázal tento stav nemilosti Matky moře napravit jen **šaman**, zajišťující spojení lidí s duchovním světem a jeho obyvateli: podnikl obvykle tzv. **duchovní let**, kdy jeho tělo opustilo duši (zpravidla zůstalo připoutané řemeny v jeho obydlí, zatímco jeho bubínek se sám pohyboval vzduchem a dál udával svými údery rytmus)
  - rozhněvanou Matku moře či Měsíčního muže (shlížejícího dolů na zemské konání jejích obyvatel dírkou v povrchu měsíce) šaman uklidnil, Matce moře **vyčesal** všechny nečistoty z vlasů **rituálním hřebínkem**
  - podobně šaman vyprošoval i dobré **počasí**, zjišťoval důvod **nemoci** či nějakého **sváru**

- většina tabu se týkala **praktických záležitostí**, byť působila na bělošské cestovatele jako směšné **pověry**, kterým se mnohdy vysmívali
  - jedno **inuitské tabu** zakazovalo **porcovat a stahovat** z kůže ulovenou zvěř na **plovoucím ledovci**, neboť by to mohlo **urazit led** a tím způsobit neštěstí
  - **polární badatelé** se o smyslu takového tabu sami přesvědčili, když tabu záměrně porušili – **horká krev** z porcovaného zvířete **narušila vnitřní strukturu ledovce** (dosud soudržnou krystalickou mřížku) a část ledovce s lovci se tím od vnitrozemského ledu odlomila a odplula daleko na oceán, kde hrozilo, že se i s lovci a jejich kořistí převrátí do ledových vod
- po **smrti** se obyvatelé severských končin dostávali do **země mrtvých**: buďto **pod mořem** (kdo zemře v moři či na moři) nebo v **nebi** (kdo je pohřben na souši do kamenné mohyly)
  - v posmrtné říši je dostatek lovné zvěře (pod mořem mořské, v nebi ptáků) a nikdo tam **netrpí** hlady ani zimou – a setrvají tam zhruba **rok**, než se **znovu narodí na svět**

Tupilak – projev černé magie:

- u obyvatel Arktidy se objevoval zvláštní fenomén související s **černou magií** – loutka nazývána **Tupilak**, kterou zlí šamani poštvávali proti nepřátelům
- vyráběli ji z **kostí, kůží a údů** mrtvých zvířecích těl, někdy dokonce i těl lidských (např. zemřelého dítěte), aby měla **hrůzostrašné vzezření**
  - někdy byla vyrobena jen z částí těl zvířat, která ulovil právě ten, kdo se měl stát **obětí** tupilaku
- tyto části byly sešity či svázány a následně toto tělo šamani **rituálně oživovali** pomocí magických **písní a kouzel**
- po oživení vražednou loutku tajně posadili do kajaku nepřítele nebo poslali po vodě s cílem **zabít** stanovenou oběť

- pokud však byla **oběť mocnější** než tvůrce tupilaku, nebo když šaman rituální výrobu, oživení a poslání tupilaku neprovedl správně a poslání tupilaku se nezdařilo, mohl se tupilak **vrátit** a **zabít** svého tvůrce
  - vyslaná negativní energie se tak vrátila svému tvůrci
- v současnosti už původní tupilaky nevystavuje žádné **muzeum**, takže je nelze spatřit, nicméně vzhledem k zájmu turistů začali Inuité vyřezávat **talismany** a **loutky** z velrybích zubů, sobích parohů, dřeva nebo mastku a prodávat je zájemcům coby „tupilaky“, jejichž **příšerné vzezření** má alespoň vzbuzovat podobnou hrůzu jako jejich původní předchůdci...

tupilaky coby „amulety“ pro turisty

Mýty jižněji žijících kmenů Severní Ameriky:

- i zde měly jednotlivé kultury svá **božstva**, utvářející jakýsi panteon
  - představa Evropanů o náboženství původních obyvatel Severní Ameriky je zkreslená filmem a pokleslou dobrodružnou literaturou, často panuje mylný dojem, že jejich náboženství bylo **monoteistické** (viz např. **Manitu**)
- např. v čele panteonu **Siouxů** byl **Wakan Tanka** (Posvátné Tajemství či Velké Tajemství) tedy „Velkého Ducha“, z dalších bytostí to byli: pradědeček **Tunkashil** sídlící v nebi či mracích, prababička **Země**, praděd **Slunce**, **Hromový pták**, **Příšera vodstev** a množství různých **mocností** souvisejících s jednotlivými druhy zvířat, rostlin i přírodních jevů
- i v Evropě panovaly v době probíhající **kolonizace Ameriky** představy o jejích obyvatelích, z nichž vznikaly podivuhodné mytické bytosti (obava z neznámého bývá mýtotvorná):

in: Sebastian Münster – *Cosmographiae universalis libri* (VI,1550)

představa o obyvatelích Nového světa

- u jednotlivých kmenů Severní Ameriky se původní mýty často vesměs **podobají** – např. **mýtus** o vtělení duchů do hmotného světa (cyklus mýtů **o stvoření**) je u většiny kmenů následovný:
- *„Na počátku, když Velký Tvůrce stvořil svět, svolal všechny rozmanité duchy a zeptal se jich, čím by chtěli být. Někteří chtěli být Čtyřmi silami vesmíru, někteří chtěli být Bleskem a Hromem, Větrem, Deštěm, Sněhem, Zemětřesením. Někteří duchové řekli, že by rádi byli oceány, horami, řekami a prameny. Ostatní duchové pravili, že chtějí být Lidmi rostlin, Lidmi stromů, Lidmi zvířat, Lidmi ptáků, Lidmi ryb, Lidmi hadů, Lidmi broků, Lidmi skal a Lidmi lidí. Tak začali představovat všechny ty, kteří chodí, plazí se, létají a plavou, viditelné i neviditelné. Všichni společně se stali Stvořením.“*
  - tato verze in: Šaman Medvěd Grizzly: *Indiánský léčitel* (přel. Rostislav Kocourek. Votobia, Olomouc, 1996. s. 146)

Zrození Země:

- **Apači** (Nové Mexiko)
  - kam se přesunuli ze svých původních území na SV USA u Velkých jezer
- v době, kdy byl svět jen nekonečnou **vodní plochou**, skrývajícím podzemním světem, žili všichni tvorové v **podzemí**, kde vládla hluboká **tma** a bledý svit několika **pochodní z orlích per** neumožňoval téměř nic rozeznat
- všechno **tvorstvo** – od lidí a zvířat, až po stromy a kameny – začalo o tom **rokovat**: jedni měli tmou rádi, jiní ji však rádi neměli a trvali na tom, že je nezbytné co nejdříve **stvořit den**
- zdálo se, že je nemožné, aby se dohodli, a proto kdosi navrhl, aby jejich spor **rozhodla hra**, její podstatou bylo, že útlým **dutým stéblem** se měl v temnotě spatřit **pučící lísteček**
- v 1. kole se podařilo pučící pupen spatřit zástupcům přívrženců světla – **křepelce** a **strace** – díky jejich ostrému zraku

- všichni zastánci světla zajásali a v tu chvíli vyšla **jitřenka** (ranní Venuše), **černý medvěd** se rozezíl a běžel se před jejím svitem skrýt do tmy
- ve 2. kole vyhráli opět zastánci světla: **východ** se zalil **nachem** a do tmy se běžel schovat i **hnědý medvěd**
- i ve 3. kole zvítězil přívrženci světla a **puma** se běžela skrýt do jeskyně
- a stejně tak to bylo i ve 4. kole, po kterém se do tmy odletěla ukrýt **sova**
- nastávající světlo ukázalo všem tvorům, že nad nimi existuje ještě i **jiný svět**, který probleskoval **otvorem** ve stropu velmi vysoko nad nimi
- rozhodli se proto postavit na každé světové straně **pahorek** a tyto 4 pahorky pak osázet **stromy a keři**
- když začaly **pahorky růst** – měnili se v kopce, vrchy, až se z nich staly vysoké **horské štíty**

- jednou vystoupala **2 děvčátka** na samý vrchol jedné z těchto 4 hor – v tu chvíli hory **přestaly růst**
- vrcholky však stále ještě nedosahovaly až ke **světu nahoře**, který zůstal pro podzemní tvorstvo nadále **nedosažitelný**
- **lidé** se rozhodli splést z orlích per **žebříky**, ty však nebyly dost pevné a pod tíží tvorů, kteří se jimi pokoušeli vystoupat nahoru, se **zbořily**
- **bizoni** tedy nabídli své **rohy**, které v té době byly ještě úplně **rovné**, z nichž byly sestaveny **žebříky**, po kterých mohli všichni tvorové vylézt až k otvoru vedoucímu do světa nad nimi – pod jejich tíhou se však rohy bizonů **prohnuly**, tudíž jsou dodnes **zakřivené**
- pak **vlákny pavučin** pevně spoutali **slunce a měsíc** a vypustili je do nebeského světa nahoře
- jenže ten dosud neznámý svět, na který vylezli, byl celý **pokrytý vodou**

- byly rozpoutány **4 silné bouře**, které svou silou rozdělily prvotní oceán na **4 samostatné oceány**, které oddělovaly **pevniny** – poté se bouře navrátily zpět do **dolního světa**, kde zatím **čekali ostatní tvorové**
- zvědavý **tchoř** vystrčil čenich a vydal se do nového světa, ale vyšel příliš brzy a jeho tlapy se propadaly do **rozmočené půdy**, proto je má dodnes celé **černé**, stejně jako **jezevec**, který ho nedočkavě následoval – obě tato zvířata muselo stáhnout zpátky do podzemního světa **tornádo**
- pak se vydal napříč bahnem jistým krokem **bobr**, v jedné z velkých louží, které ještě pokrývaly nevyschlou pevninu, si začal stavět **hráz** a **shromažďovat vodu** do jednoho místa, a protože se stále nevracel, **tornádo** si o něho začalo dělat **obavy**, proto se ho po určité chvíli vydalo **hledat** – když ho našlo, ptalo se ho, co tam tak dlouho dělal, a bobr odpověděl, že tvořil **jezero**, aby pak měli všichni kde uhasit **žízeň**, tornádo uznalo, že to byl dobrý nápad, a společně se vrátili **dolů**

- ještě dlouho potom museli čekat, než řekli **šedému krkavci**, aby se letěl podívat, jestli už je země **suchá** – krkavec vyletěl a zjistil, že už se na ní dá žít a že je na souši mnoho **leklých ryb**, které tam zůstaly poté, co vody opadly, a protože byl hladový, začal je **požírat**
- protože se stále nevracel a všichni u otvoru už byli velmi **netrpěliví**, tak se ho tornádo vydalo **hledat** – našlo ho při jeho hostině, odvedlo ho **zpátky** a všem řeklo, co krkavec dělal, místo aby jim přinesl zprávu
- to všechny **pobouřilo**, a tak krkavce potrestali tím, že ho nechali **zčernat**
- země už však byla **suchá**, tudíž nastal čas, aby na ni všichni **vyšli** – lidé i zvířata se rozešli do všech **končin světa** a jednotlivé skupinky se zastavovaly vždy tam, kde našly takové místo, které se jim **líbilo**, a na něm se **usadily**

Hromoví ptáci a vodní příšera

- **Arikarové** (Missouri)
- jeden z hrdinských mýtů, kde **hromoví ptáci** bojují s **vodní stvůrou**
- kdysi dávno žil mezi Arikary slavný lovec, který měl **4 kouzelné šípy**: bílý, žlutý, červený a černý – střílel s nimi **bez míření** a nikdy neminul cíl, přitom střílíval **bílým** nebo **žlutým**, příležitost střelit černým nebo červeným se mu dosud nenaskytla
- jednou večer po dlouhém lovu se octl tak daleko od své **osady**, že ho obklopila tma a na návrat nebylo pomyšlení – rozdělal **oheň**, upekł část úlovku, povečeřel a na místě **usnul**
- zatímco spal, slétli se na něj 2 **hromoví ptáci** a jeden ho uchopil šetrně do pařátů a odnesl s sebou
- když se lovec ráno probudil, vše kolem bylo pro něj neznámé a neobvyklé – octl se na vrcholku převysoké **hory**
  - pozn.: kde si staví hnízda jen orli

- všude kolem něj byly zející **propasti** a hluboké **rokle**, jen kdesi v hloubce byl schopen rozeznat veliké modré **jezero**
- náhle se z výšky ozvalo **dunění hromu** podobající se řevu vichřice, která rve ze země **stromy i s kořeny**
- muž se přitiskl k zemi a zacpal si uši
- když po chvíli vše utichlo, vstal a nedaleko od sebe spatřil **hromového ptáka**, který mu mohutným hlasem vysvětlil, že potřebuje **pomoc** od tak schopného **lovce**, jakým je on, obdařeného kouzelnou mocí, protože musí svádět těžké boje s **dvouhlavou příšerou**, která k jejich hnízdu přitáhne z **jezera** vždycky, když se jejich vyklubaná **mláďata opeří**
- ač se s ní pokaždé on i jeho hromová samice bijí, tak **blesky**, které po nestvůře vrhají, jí neubližují, protože se odrážejí od jejích černých šupin – a snad by ji mohly přemoci právě lovcovi **kouzelné šípy...**
- a dvojice hromových ptáků zavedla lovce k **hnízd**u s **mláďaty**

- lovec s nimi žil **několik měsíců** a nosil jim své **úlovky** – až jednou hromový pták zneklidněl, protože mláďata se již **opeřila**, takže očekávali útok vodní příšery
- dal proto lovcovi instrukce a stáhl se i se samicí do **hor**, aby se připravili na **boj** – jakmile lovec uvidí, že se vody v jezeře **vzednou** a stoupají z nich **2 mraky**, tak příšera přichází
- odletěli a nechali lovce samotného s mláďaty
- lovec jednoho rána pozoroval nad obzorem **jitřenku**, když si všiml, že se na hladině jezera začínají tvořit **bubliny**, zvedl se prudký **vítr** a rozpoutala se **bouře**
- jindy klidné vody jezera se **vzdouvaly** a vysoké vlny se **tříštily** o skalnaté břehy
- vtom přiletěli oba **Hromoví ptáci** a střemhlavým letem se vrhli na **příšeru**, jež vystrčila z vody obě své hlavy – oči i drápy hromových ptáků vrhaly **blesky** na tělo příšery, která se však i přesto **blížila** nerušeně k **hnízd**

- brzy dosáhla jedna z hlav až ke **skále** s hnízdem – a hromový pták vyzval **lovce** k **útoku**
  - „Dnes je příliš krásně na to, abych měl umřít!“ zvolal lovec, napnul **luk** a dosud nikdy nepoužitý **černý šíp** vystřelil do zející **tlamy** vodní příšery
- praskot, který následoval, se rozlehl po celé hoře – černý šíp se proměnil v obrovský **javor**, jenž uvěznil hlavu příšery
- **druhá hlava** (lhostejná k osudu té první) se však dál přibližovala k **hnízd**u – lovec se obrátil proti ní a vystřelil **červený šíp**
- hora se **otřásla** v základech, šíp **utrhl** příšeře 2. hlavu a připoutal ji k zemi obrovskou **borovicí**
- tělo příšery bylo **bez života**
- ozval se šelest křídel a oba hromoví ptáci **děkovali** lovcovi za životy svých dětí, na **horu** pak svolali všechny **kmeny** tvořící **ptačí národ**, kteří lovce uznali za svého bratra, a **maso příšery** snědli při **slavnostní hostině**

- hromoví ptáci pak muže odnesli zpět do jeho **osady**
- a protože se naučil **rozumět ptačí řeči**, bylo ho často vídat, jak rozmlouvá se **strakou** nebo **havranem**
- činilo mu však stále větší obtíže přizpůsobit se **zvyklostem života osady**, vzal svůj luk a šípy a **vrátil se** za hromovými ptáky, aby spolu s nimi **bojoval** proti **zlým mocnostem**
  - proč měl lovec 4 šípy?
  - čtyřka byla **posvátným číslem** (tolik bylo světových stran, ročních období apod.)

Hromový pták jako součást rodového totemu

Další severoamerické mýty

